

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمه

دو مسافر پس از روزها و شب ها راهپیمایی در بیابان، به شهر و دیار خود رسیدند. دوستان و نزدیکان برای ملاقات، نزدشان رفتند از سر کنجکاوی از اولین مسافر پرسیدند: بیابان را چطور و چگونه دیدی؟ مسافر خسته و عصبی با بی اعتمایی و اعتراض پاسخ داد: بیابان، بیابان است! مگر چه دارد که قابل تعریف باشد؟ هیچ که می گویند، بیابان است و دیگر چیزی نگفت.

وقتی از دومین مسافر چگونگی بیابان را جویا شدند مسافر خوش رو و نکته بین، با آرامش و هیجان جواب داد: چیزهایی دیدم که تا آن لحظه هرگز ندیده بودم. زمین ترک خورده و چاک چاک که گویی دهان باز کرده و رو به آسمان چشم انتظار چکیدن قطره بارانی بود، آسمان آبی صاف و بی انتهای، که خورشید با همه وجود خودش را در دل آسمان پهن کرده بود و هرم آتش را چون تیکی بر سر بیابان می کویید و من آنجا به بی نهایتی آسمان بی بردم که شبهاش چنان ستاره ها لب برلب زمین می گذاشتند و چنان نزدیک می شدند که دلت می خواست دست دراز کنی و خوش خوشه ستاره بچینی. درختی دیدم، پیر، تک و تنها اگرچه خشک اما سرسخت و لجوج مثل کوههای خاک آلود بیابان ایستاده بود و خدا می داند تکیه گاه چندین رهگذر امیدوار و نامید شده بود. جانورانی خزنده که سر از سوراخی صخره ای در می آوردند و با چالاکی حشره سرگردانی را شکار می کردند و تا قبل از اینکه خود شکار پرندگان وحشی شوند به آشیانه خویش باز می گشتند، سرابی که با ما شوخت می کرد و ما را در پی خود می کشاند و بعد محو می شد. طوفانی بازی گوش که می وزید و گرد و خاک به پا می کرد و شن ها، شن ها غوغایی کردند و با قدرت تمام بر تن نحیف می نشستند و تو ایستاده زیر پوشش خاک و شن، مدفون می شدی و من زندگی را دیدم و خدا را که حتی آنجا هم بود. مسافر خوش ذوق گفت و گفت و دیرینه های بیابان را برای شنوندگان مشتاق به زیبایی با کلامی دلنشیں به تصویر کشاند. تفاوت این دو مسافر تنها در یک چیز خلاصه می شود، در نوع نگاهشان، به اعتقاد نگارنده این داستان کوتاه نماد دو گونه از آدم هاست. گونه غافل و گونه هوشیار. بیابان در این داستان نماد زندگی است و نوع نگاه آن دو نماد جهان بینی: یکی از دریچه فراخ و روشن امید و ایمان به جهت هستی می نگریست و دیگری در حد و بضاعت فهم و شعور از دریچه تنگ و تاریک. در بند آن میباشد که مضمون نمانده است یک عمر می توان سخن از زلف یار گفت

سفرنامه حج تمتع

سفرنامه حج تمتع نوعی گزارش است که نویسنده در قالب آن مشاهدات خود را از اوضاع شهرهای مکه و مدینه و جده و مشاعر مقدسه نظیر عرفات، مزدلفه و منا که بدان مسافرت کرده است شرح می دهد و اطلاعاتی از بنایهای تاریخی، مساجد خصوصاً مسجدالحرام و مسجدالنبی (ص)، کتابخانه ها، بازارها، بزرگان، آداب و رسوم ملی و

مذهبی مردم ، موقعیت جغرافیایی ، جمعیت ، آب و هوا ، زبان اهالی ، مناطقی که بازدید نموده است در اختیار خواننده می گذارد.

سفرنامه های حج تمتع گنجینه ای از اطلاعات هستند که از طریق آنها گاه می توان به واقعیت هایی از وضعیت اجتماعی ، سیاسی اقتصادی ادواری از تاریخ مسلمانان پی برد که دست یابی به آنها از طریق کتب تاریخی میسر نیست .

نویسنده سفرنامه حج تمتع می تواند سفرنامه خود را به سه بخش قبل از سفر ، هنگام سفر و بعد از سفر تقسیم نموده و خاطرات و مخاطرات خود را به تفصیل یا با گزینش مهمترین مشاهدات ثبت کند.

الف) قبل از سفر

- ۱- بیان احساس خود هنگام فراخوانی به حج ۲- نحوه ثبت نام در کاروان ۳- نحوه شرکت در کلاس‌های آموزشی
- ۴- تزریکه اموال ۵- حلالیت طلبیدن از دوستان و همکاران و بستگان ۶- خرید لباس احرام و وسایل ضروری حج
- ۷- حرکت به سوی فرودگاه و کیفیت بدרכه و بیان احساسات حین پرواز ۸- اسامی روحانی و مدیران کاروان و خدمه و تعداد آنها ۹- هزینه های حج و موارد دیگر

ب) هنگام سفر

سفرنامه نویس در حج تمتع بستگی به نوع سفرش که مدینه قبل یا بعد باشد سیر گزارش آن متفاوت است ولکن از نظر شهرهایی که در معرض مشاهده قرار می گیرند سه شهر جده ، مکه مکرمه و مدینه منوره خواهند بود. برای زائرانی که مدینه قبل یا مدینه اول باشند (یعنی پرواز آنها از ایران به مدینه است) توجه به نکات زیر در سفرنامه اهمیت دارد.

مدینه منوره

- ۱- توصیف فرودگاه مدینه و مدت و کیفیت پرواز ۲- تشریفات ورود و نحوه برخورد مأموران سعودی ۳- نحوه نقل و انتقال به محل اسکان ۴- بیان احساس خود از ورود به مدینه ۵- یادداشت نکاتی در مسیر فرودگاه تا محل اسکان ۶- تبیین وضعیت آب و هوایی مدینه ۷- کیفیت استقرار در محل اسکان ، هم اتاقی ها و توصیف موعیت هتل و امکانات آن ۸- بیان احساس خود از لحظه ورود به مسجد النبی (ص) ، زیارت و دعا و نیایش در مسجد النبی (ص) ۹- حضور در نماز جماعت مسجد النبی (ص) و توصیف صحنه عظیم نماز جماعت ۱۰- توصیف کثرت مسلمانان از لحاظ زبان و ملیت و رنگ و وحدت آنها در صفوف به هم پیوسته رو به سوی یک قبله معبد را می پرستند ۱۱- توصیف مسجد النبی (ص) از قبیل ستونهای مسجد ، ایوان صفه یا منزلگاه فقرا ، منبر ، محرابها ، روضه النبی (ص) بیت و خانه شریف پیامبر (ص) ، خانه فاطمه (س) ، مرقد مطهر و منور رسول خدا (ص) ، قبر فاطمه (س) دختر گرامی پیامبر (ص) و بیان مظلومیت این بانوی بزرگ ، مقام و مهبط جبرئیل امین (ع)

، محل اذان بلال ، درهای مسجد ، مساحت زیرسقف و محوطه آن ، مناره ها ، قبه خضراء ، قبه زرقاء و ...^{۱۲}- قبرستان بقیع ، فضایل بقیع ، به خاک آرمیدگان بقیع ، بیان مظلومیت امام حسن (ع) ، امام سجاد (ع) و امام باقر(ع) و امام صادق (ع) و دیگر مؤمنین و بزرگان مدفون درباقع ، بیان احساسات خود در هنگام ورود به بقیع ، توصیف نحوه برخورد مأموران با زائران و بویژه بانوان^{۱۳}- تهیه گزارش از زیارت دوره ، شامل بازدید از کوه الرماط احمد ، زیارتگاه شهدای احمد و حمزه سیدالشہداء ، مساجد سبعه ، بیان مظلومیت حضرت فاطمه (س) هنگام بازدید از مسجد ایشان ، بیان شجاعت حضرت علی (ع) در پیروزی جنگ ، نقش سلمان فارسی درجنگ احزاب ، برخورد مأموران سعودی مستقر دراطراف مسجد و زیارگاه احمد ، تاریخچه اولین مسجد اسلام قبا^{۱۴}- دیدار با شیعیان مدینه و توصیف وضعیت اقتصادی ، سیاسی و فرهنگی آنها ، گریز به شخصیت شیخ العمری رهبر شیعیان مدینه که از یاران امام خمینی (رض) می باشد^{۱۵}- بیان احساسات خود از حضور دردعای کمیل درکنار بقیع^{۱۶}- نحوه فراق مدینه ، احرام بستن درمسجد شجره و آغاز کوچ زائران به مکه مکرمه . در همه موارد فوق اشاره به تاریخچه کوتاه ، سفرنامه را جذاب و خواندنی می کند . مثلاً علت نامگذاری مسجد ذوقبلین چیست ؟ هجرت پیامبر (ص) ، انتقال فواطهم توسط حضرت علی (ع) ، تاریخچه بنای مسجدقباء و غیره ، شیرینی سفرنامه را درکام مخاطب افزون می کند. اشاره به موارد جزیی اما جذاب ، نحوه ارتباط بین اعضای کاروان ، برخوردها ، دوستی ها ، گذشت ایثار- البته از ذکر اسامی درموارد منفی پرهیز شود- جلسات آموزش درمدینه ، برنامه های فرهنگی ، بازارمدینه و گران یا ارزان بودن آن نسبت به بازارهای ایران ، خوراک و امکاناتی که کاروان در اختیار قرار داده ، لطیفه های قابل بیان ، مراقبت های بهداشتی و دهها نکته باریکتر از مو که سفرنامه را خواندنی می کند.

مکه مکرمه

۱- شرح اتفاقات سفرمدینه به مکه ، وضعیت لباس احرام ، ایستگاه بین راهی ، احساساتی که هنگام نزدیک شدن به مکه پیدا می کنید ، ۲- مناسک و اعمال شرعی عمره تمعع^۳- کیفیت ورود به محل اسکان و توصیف آن^۴- کیفیت ورود به مسجد الحرام^۵- توصیف مسجدالحرام ، حجر اسماعیل ، حجرالاسود ، مقام ابراهیم ، چاه زمزم ، صفا و مروه ، اركان کعبه ، مستجار ، ملتمز ، شکاف کعبه محل تولد حضرت علی (ع) ، ذکر مناقب حضرت امیرالمؤمنین (ع)^۶- توصیف نماز جماعت درمسجدالحرام^۷- قرائت قرآن^۸- آب و هوا و موقعیت جغرافیایی مکه مکرمه^۹- شرحی برکوهای مقدس و مهم مکه نظیر جبل النور - غار حرا (مهبط وحی خداوندی) ، ابوقبیس ، ثور (مخفیگاه هجرت)^{۱۰}- شرحی برمساجد مهم مکه نظیر مسجدالجن و مسجدالبیعه ، همچنین قبرستان ابوطالب (جنه المعلی) ، شعب ابی طالب وقایعی که درمقطع اول رسالت نبوی بر پیامبر (ص) و مسلمانان گذشت ، خانه خدیجه (س) ، محل تولد پیامبر(ص) ، خانه ابوطالب و سکونتگاه حضرت علی (ع) ، زادگاه امام جعفرصادق (ع) ، دارالتبليغ خانه ارقم بن ابی ارقم (نخستین پایگاه سری در اسلام) ، خانه ام هانی (محل معراج پیامبر (ص)) ، زادگاه حضرت حمزه سیدالشہداء (ع)^{۱۱}- مشاعر مقدسه عرفات ، فضایل این سرزمین ، راهپیمایی برایت از مشرکین ، پیام رهبر معظم انقلاب اسلامی ، شرح سخنرانی امیرالحاج نماینده محترم ولی فقیه ، شعارها و آنبوه شرکت کنندگان ایرانی و خارجی ، توصیف دعای عرفه و احساساتی که در آنجا داشتید ، حرکت به سمت مشعرالحرام یا مزدلفه ، بیتوته ، اعمال و مناسک شرعی ، حرکت به سمت منا ، رمی جمرات ، ذبح

، تراشیدن سر ، بیتوته و اعمال و مناسک شرعی روز عید قربان ، حرکت به سمت مکه و انجام باقیمانده اعمال
۱۲- فعالیت هایی که بعد از پایان حج تمتع انجام دادید^{۱۳}- توصیف وضعیت شهر مکه ، خیابانها ، ترافیک ، بازار
، معماری ، روزنامه ها ، رفتار مأموران دولتی و غیره^{۱۴}- حرکت به سمت جده جهت پرواز به ایران

جده :

۱- توصیف موقعیت جغرافیایی و آب و هوایی جده ، وجه تسمیه جده ، مهمترین آثاری که این بندر به آنها مشهور شده است . ۲- نحوه ورود به فرودگاه جده^۳- مدت زمان حرکت از مکه تا جده^۴- شرح اتفاقات هنگام حضور در جده^۵- ساعت پرواز به ایران و کیفیت و زمان پرواز.

ج) بعد از سفر

۱- زمان نشستن هواپیما در فرودگاه ایران^۶- تشریفات خروج و تحویل بار^۷- استقبال کنندگان^۸- توصیف احساسات دوستان و بستگانی که به استقبال حاجی در فرودگاه آمدند^۹- برنامه های استقبال که توسط خانواده و دوستان تدارک دیده شده است . ۱۰- خلاصه ای از بیانات حاجی و سوالات بستگان در مورد حج

تذکر مهم :

همانگونه که در داستان دو مسافر بیابان ذکر گردید ، مهمترین عنصر در نوشتن سفرنامه نگرش مسافر به سفر است و هیچ نسخه ای برای سفرنامه نویس قابل نوشتن نیست . مواردی که در بالا به آنها اشاره رفت صرفاً راهنمایی برای توجه زائر در سفر حج تمتع است ، به بسیاری از موارد اشاره نشده است و طبیعی است که با نگرش هر کس می توان تعداد بیشتری بر این فهرست افزود و یا از آن کاست . همچنین برای یک سفرنامه نویس حرفه ای شاید هر کدام از موارد فوق موضوع کتاب قطوری در حوزه خاطره نویسی خواهد شد.

مقدمه

سیاحت و سفر ، از قدیمی ترین ادوار ، از مهمترین خواستها و تمایلات انسان بود و هست . بشر همیشه آرزو داشته و دارد که از دیگر اقوام و افراد بشری و دیگر سر زمین ها دیدار کند . ناشنیده ها را بشنو و نادیده ها را ببین .

برای هر انسانی ، هم انسانهای دیگر اهمیت دارند و هم اقلیم ها و اماکنی که زیستگاه آدمی و دیگر موجودات است . اولی را « سیر در انفس » و دومی را « سیر در آفاق » نام داده اند .

یاداشت های مسافری که سفر نامه نگاشته ، از حالات و آداب و فرهنگی حکایت می کند که یا با فرهنگ سفرنامه نویس موافقت و مشابهت و یا تضاد و مبانیت دارد .

مشابهت های رفتارها ، تأکیدی بر رفتار بیننده و غالباً مؤیدی است بر صحت رفتاری که نزد اقوام مختلف بشر مشابه است و تضادها موجب معرفت بیشتر به حالات و کردارها می شود ، و دانشمند و پژوهنده از دیدن و شنیدن رفتار و کردار و پندار متضاد به این اندیشه می آید که سبب تضادها چیست ؟ و کدام دسته راه درست می پیماید و درست می اندیشد .

در نظر نخست ، تصور می شود که سفر نامه نویس ، فقط برای میهن و هم میهنان خود سفرنامه خویش را به سوغات می آورد ، درحالی که استفاده از سفرنامه ، منحصر به هموطنان نویسنده سیاحت نامه نیست . مثلاً اکثر قریب به اتفاق سفرنامه هایی که سیاحان خارجی در باره کشور ما نوشته اند به زبان فارسی ترجمه شده است ، یعنی سفرنامه پیامی متقابل است .

نکته آخر اینکه سفرنامه شرح حال و احوال و آداب و عادات ملتها بدون دروغ و بدون نقاب است . سفرنامه نویس چون مشهودات خود را درباره کشورها و اقوام بیگانه می نویسد ، تعصی نسبت به آن قوم و سرزمین ندارد که از معایب چشم پوشی می کند و فقط محاسن و نکوبی ها را ثبت می کند ، درحالی که تاریخ نویس این چنین نیست .

سفرنامه ، فقط قصه سفر نیست که همانند قصه ها و داستانهای کوتاه و بلند ، هدف نخستین از آفرینش آن سرگرمی (و احياناً پندآموزی) باشد ، بلکه سفرنامه ، کتابی تحقیقی و علمی نیز به شمار می آید .

سفرنامه :

سفرنامه ، نوعی گزارش است که نویسنده در قالب آن مشاهدات خود را از اوضاع شهرها یا سرزمین هایی که بدان مسافرت کرده است شرح می دهد و اطلاعاتی از بنای تاریخی ، مساجد ، کتابخانه ها ، بازارها ، بزرگان ، آداب و رسوم ملی و مذهبی مردم ، موقعیت جغرافیایی ، جمعیت ، آب و هوای زبان اهالی ، مناطقی که بازدید نموده است در اختیار خواننده می گذارد .

سفرنامه ها گنجینه ای از اطلاعات هستند که از طریق آنها گاه می توان به واقعیت هایی از وضع اجتماعی ، سیاسی ، اقتصادی ادواری از تاریخ مردم یا منطقه ای پی برد که دست یابی به آنها از طریق کتب تاریخی میسر نیست .

سفرنامه ها بسته به آن که مسافرت نویسنده از نوع سفرها و سیاحت های معمول و گردش در آفاق و انفس باشد ، یا سیری درونی و معنوی ، به دو نوع تقسیم می شود :

سفرنامه های خیالی :

این گونه سفرنامه ها که اغلب به صورت قصه یا تمثیل بیان می شود ، گزارشی از ذهنیات نویسنده است در باره امری باطنی و اعتقادی ، نظیر آثاری چون کتاب اردا و برافنامه ، که موضوع آن سفر معنوی یا معراجی است که برای ارداویراف ، موبد فرزانه زردتشی - معاصر اردشیر بابکان (۲۴۱-۲۲۴ م) پیش می آید و او ضمن این سیاحت روحانی ، از جهنم و بهشت دیدار می کند و مشاهدات خود را بر اساس اعتقادات دین زردتست به رشته تحریر می کشد . مانند سیری که دانته ادیب نامور ایتالیایی در اثر معروف خود کمدی الهی به دوزخ و برزخ و بهشت دارد . یا سفرنامه های منظومی چون منطق الطیر فریدالدین عطار و مصباح الارواح شمس الدین محمد بردسیری کرمانی (قرن ششم هجری) که اولی قصه رمزی است از سفرنامه پر رنج عارف سالک و گذشتن او از هفت شهر عشق ، و دومی شرح مشاهدات و منازل سیر و سلوک را به وی نشان می دهد .

سفرنامه های واقعی :

محتوای این نوع سفرنامه ها ، شرح مسافرت هایی است که واقعاً عملی شده است و نویسندهان خاطرات خود و رخدادهایی که در جریان سفر عیناً دیده و شنیده و با آنها مواجه شده اند ، به رشته تحریز در آورده اند . نظیر سفرنامه ناصر خسرو قبادیانی که شرح مسیر سفر دو هزار و دویست فرسنگی است از بلخ تا بصره که از راه مرو و نیشابور و سمنان و ری و قزوین و آذربایجان و آسیای صغیر و شام و فلسطین و حجاز تا قاهره پایتخت مصر انجام می گیرد . همچنین مسیر برگشت اوست از این سفر که پس از آخرین زیارتی از خانه خدا در سال ۴۴۲ هجری از راه طائف و یمن و احساء و بصره و فارس و اصفهان به بلخ مراجعت می کند و جمعاً مدت هفت سال از (۴۳۷ تا ۴۴۶ هجری) طول می کشد .

در این اثر که ناصر خسرو آن را با انشایی روان و دل انگیز نگاشته است ، اطلاعات دقیق و ارزشمندی را از اوضاع جغرافیایی و تاریخی و آداب و رسوم مردم شهرهای مسیر مسافرت خود به دست می دهد .

- سفرنامه کنت دوگوبینوی فرانسوی : (۱۸۱۶ - ۱۸۸۲ م) تحت عنوان سه سال در ایران
- سفرنامه ادوارد برون : خاورشناس انگلیسی ، با عنوان یک سال در میان ایرانیان و ...
- در دوره معاصر نیز چند اثر مشهور و جالب در قالب سفرنامه نگاشته شده است که از جمله کتابهای ذیل را می توان نام برد :

- مسیر طالبی ، نوشته : میرزا ابوطالب اصفهانی (۱۱۸۲ هـ . ق) که ظاهراً اولین سفرنامه فارسی است که در عصر اخیر نگاشته شده است .
- حیرت نامه یا سفرنامه ابوالحسن خان ایلچی به لندن
- مجموعه سفرنامه های میرزا صالح شیرازی
- خسی در میقات ، از جلال آل احمد ، گذری به حاشیه کویر و سفر به شهر بادگیرها از همین نویسنده . از پاریز تا پاریس ، نوشته دکتر ابراهیم باستانی پاریزی . زیر آسمان کویر ، نگارش : علی اصغر مهاجر . صفیر سیمرغ و درکشور سوراها و کارنامه سفر چین از دکتر محمدعلی اسلامی ندوشن . سفرنامه ژاین ، نویسنده ایرج افشار . سفرنامه بلوجستان با عنوان دیدار بلوج از محمود دولت آبادی . دیدار از شوروی ، به روایت کیومرث صابری . اقلیم های دیگر ، نوشته دکتر محمدعلی جعفر یاحقی و ...
- سفرنامه های واقعی در ارتباط با اهدافی که نویسنده‌گان آنها از مسافت‌های خویش داشته‌اند ، نظیر سفرهای نظامی (لشکرکشی) ، اجتماعی (مهاجرت‌های قومی) ، تجاری ، مذهبی ، سیاسی ، علمی (دانش‌اندوزی) تفریحی و اکتشافی (پژوهشی) و غیره به انواع مختلفی تقسیم می‌شود.

گزارش از سفر :

رویدادهای یک سفر و اتفاقاتی که در مسیر عزیمت تا بازگشت رخ می‌دهد ، بسیاری از اوقات حاوی نکات و موضوعات جالبی است که می‌توانید در قالب یک گزارش تدوین کنید تا مورد استفاده دیگران قرار گیرد .
گزارشگران خوش ذوق که از قلمی شیوا برخوردارند ، با شرح رویدادهای سفر ، بیان حوادث و اتفاقات تلخ و شیرین آن و توصیف مکان‌های دیدنی و حرف‌های شنیدنی ، مطالبی خواندنی و جذاب می‌آفريند .
اگر گزارشگر مشاهدات و شنیده‌های خود در طول سفر را با مهارت به نگارش در آورد ، حاصل آن گزارشی است که توجه مخاطبان زیادی را به خود جلب خواهد کرد .

گزارشگران حرفه‌ای ، به دلیل نگاه ویژه و متفاوت به محیط اطراف و به خاطر آشنایی با فن نگارش ، از سفرهای عادی و کم حداثه نیز گزارش‌هایی زیبا و خواندنی می‌نویسنند . گاهی اوقات ، افرادی که قبل‌به شهری سفر کرده‌اند و بعدها گزارش یک خبرنگار حرفه‌ای به همان محل را مطالعه می‌کنند ، با نکاتی آشنا می‌شوند و اطلاعات دقیق و جالبی از آن شهر و مسیر سفر را کسب می‌کنند که در سفر خود به آن شهر و دیدار از اماکن مختلف از آنها غافل مانده یا بی توجه از کنار آن گذشته‌اند .

گزارش از سفر معمولاً به سبک تشریحی و توصیفی نوشته می‌شود ولی در برخی گزارش‌ها عناصری از تحقیق و بررسی‌های کتابخانه‌ای نیز دیده می‌شود و یا گزارشگر با افراد مختلف مصاحبه‌هایی انجام می‌دهد که به صورت مستقیم یا غیر مستقیم در گزارش مورد استفاده قرار می‌گیرد .

برای تهییه گزارش از سفر به نکات زیر توجه کنید :

۱- علت سفر

گاهی سفر به دلیل گشت و گذار و تفریح انجام می شود ولی در طول سفر حوادثی رخ می دهد و گزارشگر با رویدادهایی مواجه می شود که تصمیم می گیرد مجموعه رویدادها را در قالب یک گزارش مکتوب کند . برخی از سفرها نیز به دلیل انجام یک مأموریت کاری ، کند و کاو و تحقیق در مورد یک موضوع ویژه یا شرکت در یک همایش و موضوعاتی از این قبیل صورت می پذیرد.

بیان اهداف سفر و تشریح آن ، گاهی دارای جذابیت هایی است که خوانندگان زیادی برای کسب اطلاعات یا سرگرمی ، با گزارش همراه می شوند. اگر هدف از سفر ، تحقیق در مورد یک موضوع یا واقعه باشد ، و این هدف در گزارش ذکر شود ، خوانندگان علاقمند به آن ، برای آگاهی از نتیجه بررسی های گزارش به خواندن مطالب رغبت نشان می دهند.

گاهی در طول سفر ، اتفاقاتی می افتد که هدف اولیه سفر را تحت الشاعع قرار می دهد . در این صورت اهداف سفر را مناسب با روند گزارش ، در بخشی از مطالب که مناسبتر به نظر می رسد خاطر نشان کنید.

۲- دیدنی ها

خواندنی ترین بخش سفر ، دیدنی هایی است که گزارشگر در طول سفر مشاهده می کند . آنچه که گزارشگر در مسیر رفت و بازگشت می بیند ، شهرها ، روستاهای تاریخی و محل های تماشایی ، خواننده را در فضای محیط قرار می دهد و برداشته های او می افزاید . این بخش از گزارش از سفر به سبک و سیاق گزارش از محل و مکان بسیار نزدیک و روش تهیه و تدوین آن با این نوع گزارش ها یکسان است .

اگر گزارشگر با خودرو یا قطار به سفر می رود مشاهداتش در مسیر ، شامل شهرها و روستاهای وضع راه ها و جاده ها ، باغ ها ، مزارع و بیابان ها ، کویر ، کوهها و تپه ها می تواند بخشی از گزارش را تشکیل دهد . امکان دارد وسیله نقلیه هم به دلیل ویژگی هایش جایی را در گزارش به خود اختصاص دهد.

از زمان ورود به روستا یا شهر ، از هر آنچه جالب ، دیدنی و متفاوت یافتیید ، یادداشت برداری کنید . اگر با هوایپما به شهری وارد شده اید وضع فرودگاه ، چگونگی طی مسیر فرودگاه تا محل اقامت ، سبک معماری خانه ها ، کوچه ها و خیابان ها ، مغازه ها ، وضع آمد و شد خودروها ، تراکم جمعیت ، نظام و نظام شهری ، نوع لباس جزئیات این رویدادها را در گزارش بنویسید .

اگر در یک همایش شرکت می کنید که در ارتباط مستقیم با سفر و اهداف آن است ، در مورد دلیل برگزاری همایش شرکت کنندگان ، سخنرانان ، مقامات و نتایج آن اطلاعاتی را در حد نیاز بنویسید.

اگر برای کند و کاو در مورد موضوعی خاص به سفر رفته اید ، هر آنچه را که در ارتباط مستقیم با این بررسی و تحقیق انجام می دهید به تناسب اهمیت ، در گزارش درج کنید.

در گزارش از سفر بخشی را به خاطرات مهم خود و واقعی که تأثیر زیادی بر شما گذاشته است اختصاص دهید . این خاطرات احتمالاً برای دیگران نیز جالب خواهد بود .

۳- مردم

اگر در سفر با جمیع از مردم همراهید ، رفتارها و ویژگی های آنان و خاطراتی که از نشست ها و برخاست ها و برخورد با آن افراد دارید می تواند بخشی از گزارش سفر باشد.

بعضی از همراهان خصوصیاتی دارند که ذکر آنها به گیرایی گزارش کمک می کند و یا در مسیر پیام هایی است که گزارشگر در صدد انتقال آنها به مخاطبان است . این قبیل مطالب را نیز در طول سفر جمع آوری و یاد داشت کنید تا در جای مناسب مورد استفاده قرار دهید.

در شهرها و روستاهای با مردمی مواجه می شوید که دارای آداب ، رسوم و رفتارهای اجتماعی خاص خود می باشند که از بخش های مهم گزارش از سفر را به بررسی این ویژگی اختصاص دهید.

از جمله مواردی که در گزارش سفر معمولاً مورد توجه قرار می گیرد زبان یا لهجه خاص مردم منطقه است . اگر مردم زبانی متفاوت دارند در مورد آن توضیح دهید و اطلاعاتی در مورد زبان مردم را در گزارش بنویسید.

گزیده ای از ضرب المثل های مردم نیز می تواند چاشنی خوبی برای گزارش باشد. علاوه برآن ، مراسم مختلف مردم منطقه به مناسبت های گوناگون مانند آغاز سال نو، عروسی ، عزا و جشن های محلی از نکات مهمی است که گزارش را پربارتر می کند. در برخی از گزارش های این بخش از مطالب ، از جمله مهم ترین و خواندنی ترین مطالب به شمار می روید.

در مورد این گونه مراسم و ریشه های آن از مردم محل و بخصوص افراد سالمند سؤال کنید و اگر بتوانید به کتاب و یا کارشناسانی که اطلاعاتی جامع در این زمینه ها دارند دسترسی پیدا کنید و توضیحاتی در مورد آداب و رسوم و مراسم ویژه مردم به دست آورید می توانید به نحو مناسبی در لای به لای مطالب از آنها استفاده کنید . اگر مردم دین و مذهبی متفاوت با خوانندگان گزارش دارند در مورد اعتقادات و دین مردم منطقه نیز اطلاعاتی را کسب کنید و مورد استفاده قرار دهید .

وضعیت اجتماعی ، سیاسی و اقتصادی نیز از جمله نکاتی است که می تواند به تناسب اهداف و مسیر گزارش مورد توجه قرار گیرد.

در بعضی از گزارش های جنبه های اقتصادی یا اجتماعی پرنگ تر نمایانده می شود و در گزارش های دیگری ، وضعیت سیاسی بیشتر مدنظر گزارشگر قرار دارد.

اگر قصد دارید زوایای زندگی اجتماعی مردم را بازگو کنید موضوعاتی مانند امنیت ، نظم ، بهداشت و درمان ، ازدواج ، طلاق ، تفریحات ، سطح تحصیلات ، وضع مدارس و دانشگاهها و موضوعاتی از این قبیل را مورد توجه قرار دهید . در این زمینه ها بخشی از مطالب را براساس مشاهدات و بخشی دیگر را از آمار و اطلاعات موجود در بانک های اطلاعاتی و مصاحبه با کارشناسان کسب کنید.

در زمینه اقتصاد ، اعم از اینکه جامعه ای شهری یا روستایی را مورد بررسی قرار می دهید ، به نکاتی مانند محصولات و تولیدات محلی ، نوع و میزان مصرف ، سوغاتی محل ، تنگdestی یا رفاه ، احزاب و جمعیت ها ، مجلس ، فعالیت های سیاسی مردم و نکاتی از این قبیل بپردازید و اطلاعات مورد نظرتان را به خوانندگان عرضه کنید.

شیوه نوشتن گزارش از سفر

گزارش از سفر به دلیل دامنه گسترده موضوعات مندرج در آن معمولاً طولانی تر از سایر انواع گزارش هاست . به همین خاطر نوشتن این نوع گزارش معمولاً کاری مشکل تر به نظر می رسد.

پس از جمع آوری مطالب و یادداشت برداری از مشاهدات ، مهم ترین کار گزارشگر دسته بندی ، اولویت گذاری و انتخاب موضوعات و نکته هایی است که باید در گزارش درج شود.

یکی از عوامل اصلی انتخاب ، طول گزارش و فضایی است که برای چاپ مطالب در اختیار گزارشگر قرار داده شده است . گزارش از سفر گاهی آن قدر طولانی می شود که قابلیت انتشار در قالب یک کتاب را نیز پیدا می کند . معمولاً در نشریات ، گزارش از سفر را به صورت پاورقی و در چندین شماره به چاپ می رسانند.

این نکته مهم را در انتخاب مطالب باید مورد توجه قرار دهید که موضوع سفر و رویدادهای آن تا چه اندازه جذابیت و کشنش دارد و خواننده تا چه میزان با گزارشگر و گزارش وی همراه می شود. اگر طولانی شدن مطلب به جذابیت آن لطمه می زند تلاش کنید تا مطالب را مختصر تر و در حد حوصله عموم خوانندگان بنویسید . در این بخش چند گزارش دیگر را بطور مختصر معرفی می کنیم .

- گزارش از مکان :

هدف از گزارش از مکان ارائه تصویری از ظاهر یک محل به همراه ویژگی ها و مختصاتی است که آن را از سایر مکان ها متفاوت می سازد.

گزارشگری که گزارشی را از یک مکان می نویسد مشاهدات خود از محل را به طور کامل برای خوانندگان بازگو می کند و هر آنچه را که می بیند به گونه ای توصیف و تشریح می کند که مخاطب تصویر عینی آن محل را در ذهن خود مجسم می سازد. هر اندازه که قدرت گزارشگر در توصیف مشاهداتش بیشتر باشد و مهارت و تسلط بیشتری در توصیف محل داشته باشد ، تصویر ذهنی خواننده به واقعیت صحنه نزدیکتر خواهد بود.

- گزارش از شخص :

ویژگی های فردی و زوایای زندگی ، کار ، عادات و خصوصیات رفتاری اشخاص اگر با قلمی شیوا به تصویر کشیده شود گزارش از شخص شکل می گیرد که خوانندگان فراوانی را به سوی خود جذب خواهد کرد.

- گزارش ازشی :

گاه یک شیء به دلیل ویژگی های خاصی که دارد موضوع یک گزارش می شود ، انگیزه اصلی برای تهیه گزارش از یک شیء در اغلب اوقات ، قدمت و عتیقه بودن یا وجود نوآوری و ابتکار در آن است . قطعات و آثار موجود در موزه ها ، فرش های نفیس و قیمتی که با ویژگی های خاص و متفاوت بافتی می شوند ، آثار هنری برجسته ، کتاب های نفیس و قدیمی و خطی ، هنرهای دستی مناطق مختلف ، قطعات موجود در مکان های قدیمی مانند درهای قدیمی در مساجد و زیارتگاهها یا ضریح امامزاده ها ، روبات های پیشرفته ای که کارهای خارق العاده انجام می دهند

، اختراعات و ابداعات و هر نوع شیء و ابزاری که قابلیت آن را داشته باشد تا به نحوی مورد توجه مردم قرار گیرد می تواند موضوع یک گزارش باشد.

- گزارش از شغل و حرفه :

گاهی حرفه ها و مشاغل گوناگون در جامعه موضوع گزارش قرار می گیرند و گزارشگر با تشریح ظرایف ، پیچیدگی ها ، مخاطرات ، حساسیت ها ، اهمیت و آثار اجتماعی مشاغل و نحوه کسب درآمد ، دید تازه و جامعی به مخاطبان می دهد.

تفاوت « گزارش از سفر » و « سفرنامه »

در باره ای تفاوت سفرنامه و گزارش از سفر ، از آنجا که حد و مرزهای این دو مقوله بسیار به هم نزدیک است ، روشن کردن نقاط مشترک و افتراق آنها می تواند به تعریف گزارش از سفر کمک کند.

۱- بزرگترین وجه تمایز سفرنامه و گزارش از سفر این است که سفرنامه دارای جزئیات بیشتری است و سفرنامه نویس از بد و ورود به محل و گاهی حتی از زمانی که تصمیم به رفتن می گیرد ، مطالعات ، اطلاعات و مشاهدات خود را می نویسد و حتی به ذکر جزئیات بین راه توجه دارد . درحقیقت به روز شماری ، ساعت شماری و گاهی حتی دقیقه شماری صحنه های سفر خود می پردازد ، به طوری که ممکن است سفرنامه ای یک روزه ای یک نویسنده و گزارشگر زبردست ، در حجم یک کتاب نوشته شود. در حالی که گزارش سفر یک ماهه به همان نقطه ، ممکن است در کمتر از هزار کلمه گزارش از سفر شود.

۲- نویسنده در سفرنامه قصد ندارد وجهی از وجود را درشت نمایی کند ، هر چند به طور دقیق به موضوعاتی که در اطرافش می گذرد توجه دارد و از میان آنها مسایل و مطالبی را گزینش می کند ، اما همه چیز در دل زمان و درحال گذشتن است ، درحالی که در گزارش سفر ممکن است یک یا چند موضوع به طور پررنگ مورد توجه واقع شوند.

۳- گزارش از سفر تا حدودی ظرف زمانی محدود و به عبارتی « تاریخ مصرف » دارد ، درحالی که سفرنامه می تواند سالهای سال دارای جذابیت باشد و جزیی از تاریخ محل سفر به حساب آید ، و در موارد بسیار به مطالب مندرج در آن استناد شود.

۴- سفرنامه الزاماً همراه با بیان تاریخی است ، اما برای گزارش از سفر چنین الزامی وجود ندارد.

۵- در سفرنامه حضور نویسنده برای خواننده ، پررنگ تر از حضور گزارشگر در گزارش سفر است. سفرنامه نویس ، در جریان سفر خود ، همراه خواننده می شود ، با هم غذا می خورند و با هم به گردش می روند ولی سرعت حرکت در گزارش از سفر به گونه ای است که خواننده بیشتر با مطالب همراه می شود تا با گزارشگر.

معرفی سفرنامه حج :

کتاب سفرنامه حج دیجیتالی (PDF) روی سایت www.labbik.ir صدا و سیما گزینه « معرفی کتاب » قرار دارند و برای همه کاربران قابل دسترسی است:

۱ - سفرنامه مکه (دلیل الانام فی سبیل زیارت بیت الله الحرام)

نویسنده : مراد میرزا حسام السلطنه

نشر : مشعر

۲ - سفرنامه مکه

نویسنده : محمد معصوم بن معصوم علیشاه

نشر : پانیزد

۳ - به سوی ام القری

نویسنده : رسول جعفریان

نشر : مشعر

۴ - اسفاراربعه : گزارش سفر به چین ، آلمان ، واتیکان و حج

نویسنده : علی حاجتی کرمانی

نشر : کوپر

۵ - ازمیقات تا عرفات

نویسنده : عبدالله درویش

نشر : دفترنشرمعارف

۶ - سفرهای حج ناصرخسرو قبادیانی

نویسنده : رسول جعفریان

۷ - در راه خدا

نویسنده : عزالدین قلوز

۸ - دل باختگان

نویسنده : سمانه تقی میلانی

۹ - سفرعشق (خاطرات دانشجوی حج عمره)

نشر : مشعر

۱۰- داستانها و حکایت‌های حج

نویسنده : رحیم کارگر

نشر : مشعر

۱۱- حج نوشه

نویسنده : یوسف رضایی

۱۲- با کاروان صفا

نویسنده رسول جعفریان

۱۳- خاطرات سفر به خانه دوست

نویسنده : منوچهر انتظار

نشر : مهد آزادی

۱۴- مراه الحرمين

نویسنده : ابراهیم رفعت پاشا

نشر : مشعر

فهرست منابع گزارش :

- ۱ روغنی ها ، محمد تقی ، « گزارشگری کاربردی برای رسانه های جمعی » ، مؤسسه انتشاراتی روزنامه ایران ، چاپ اول ۱۳۸۲
- ۲ بدیعی ، نعیم و قندی ، حسین ، « روزنامه نگارین نوین » ، انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی ، چاپ سوم ۱۳۸۲
- ۳ توکلی ، احمد ، « گزارش نویسی درمطبوعات » مؤسسه انتشاراتی روزنامه ایران ، چاپ دوم ۱۳۷۷
- ۴ رهبر ، کاظم ، « کتاب نوشتمن » ناشر کتاب خورشید ، چاپ اول ۱۳۸۲

گردآوری و تدوین

لفته منصوری مؤلف کتاب سفرنامه حج از میقات تا میعاد

(حج تمتع سال ۱۳۸۵ شمسی ۱۴۲۷ قمری)

laftehmansoori@yahoo.com

لطفاً نقطه نظرات و پیشنهادات خود را به آدرس پست الکترونیکی زیر ارسال نمایید :

moshaver@iran-hadj.org